

تحلیل نوع نگرش‌ها به فرهنگ حجاب و عفاف در ورزش بانوان (مطالعه موردی: بانوان ورزشکار استان آذربایجان شرقی)

محمد مهدوی^{۱*}، الهه سید شرافت^۲

چکیده

مسئله حجاب و پوشش در ورزش به‌منزله پدیده‌ای بحث‌برانگیز و جنجالی در دنیای امروزی (به‌خصوص در میدان‌های المپیک و جهانی) مطرح است. مقاله حاضر به بررسی نوع نگرش بانوان ورزشکار به حجاب و عفاف در ورزش بانوان و همچنین به فرصت یا محدودیت حجاب و عفاف در امر ورزش می‌پردازد. این تحقیق به شیوه پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه انجام گرفته است. سیصد نفر از بانوان ورزشکار استان آذربایجان شرقی به روش نمونه‌گیری تصادفی تمام‌شمار به‌عنوان نمونه تحقیق انتخاب و برای سنجش نظر آنان درباره حجاب و عفاف و موضوعات مرتبط با آن از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها و تحلیل مسیر با نرم‌افزار AMOS²³ نشان داده شد. یافته‌ها نشان داد که ارتباط مثبت و معناداری بین نوع نگرش‌ها به فرهنگ حجاب و عفاف در ورزش بانوان با فرصت‌ها و محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش وجود دارد. نتیجه حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که بیشتر افراد شرکت‌کننده در ورزش نه‌تنها حجاب را مانع از ورزش نمی‌دانند، بلکه آن را فرصتی برای شکوفایی خود می‌دانند. همچنین فرهنگ‌سازی و آموزش مردم از پیشنهاد‌های مهم آنان به دست‌اندرکاران اقتصادی و فرهنگی، اعم از حوزه‌ها، دانشگاه‌ها و...، برای رسیدن به هدف مورد نظر است.

کلیدواژگان

حجاب، عفاف، فرصت‌ها، فرهنگ، فعالیت‌های ورزشی، محدودیت‌ها.

mahdavi319@yahoo.com
elahesh75@yahoo.com

۱. استادیار گروه معارف دانشکده الهیات دانشگاه تبریز
۲. دانشجوی کارشناسی تربیت‌بدنی دانشگاه تبریز
تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱/۱۹، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۳/۲۷

مقدمه

یکی از توصیه‌ها و دستورات مهم و واجب الهی در هر زمان و مکان حفظ حجاب اسلامی برای زنان و مردان، به‌ویژه زنان، است. انسان پوشیدگی و حجاب را در عرصه تجلی نجابت و عفت عمومی می‌پسندد و این مسئله از دیرینه زندگی بشر نیز سابقه طولانی دارد. هنگام نزول آیه ۵۹ سوره احزاب، حجاب و قرائت آن از سوی پیامبر گرامی اسلام، کسانی که در محضر وی بودند در این زمینه سؤالی نپرسیدند که حجاب چیست؟ زیرا این موضوع به قدری مطابق با میل فطری زنان بود که مورد استقبال آنان واقع شد [۱۳، ص ۳۶].

امروزه، بررسی مفاهیم اجتماعی و نگرش مردم به این مفاهیم از برنامه‌های پر دامنه و اصولی نظام‌های حکومتی دنیاست، زیرا از این طریق می‌توان به نیازها و خواسته‌های مردم و موضع‌گیری‌های هریک از قشرهای اجتماعی به برنامه‌ریزی و سیاست‌های حکومتی پی برد. در عین حال، هر جامعه‌ای براساس فرایند زندگی اجتماعی و تعامل با جوامع دیگر فرهنگی را تولید و با آن زندگی می‌کند. در هر فرهنگی نیز، برخی عناصر حالت ویژه‌ای پیدا می‌کنند و به نمادی آشکار برای آن فرهنگ تبدیل می‌شوند. یکی از نمادها در فرهنگ جامعه ایران هنجار پوشش اسلامی است که با گذشت زمان و در شرایط مختلف نه تنها در شکل، بلکه در نگاه مردم دستخوش تغییر شده است. از آنجا که این هنجار برگرفته از فرهنگ ایرانی-اسلامی مردم است، چنین تغییراتی به توجه و شناخت عمیق ریشه‌های آن در میان مردم نیاز خواهد داشت؛ به‌خصوص تغییراتی که در قشرهای خاص جامعه، مانند ورزشکاران، رخ می‌دهد [۸، ص ۱۲۶]. ورزش نیز به‌منزله پدیده‌ای اجتماعی در دنیا و از جمله در کشور ما پذیرفته شده است و با استقبال خوبی روبه‌رو شده و به‌عنوان ابزاری چندبعدی با تأثیرات گسترده، جایگاه و نقش خود را در اقتصاد، سلامتی افراد، گذراندن اوقات فراغت سالم و لذت‌بخش، روابط اجتماعی، پیشگیری از مفاسد اجتماعی و انحرافات اخلاقی رو به گسترش در جامعه و کاربردهای عدیده دیگر متجلی کرده است [۷، ص ۲].

اهمیت ورزش برای سلامت جامعه و اعضای آن به حدی است که برخی جامعه‌شناسان آن را دین مدنی جامعه معاصر دانسته‌اند [۲]. کاهش تحرک و فعالیت بدنی در زندگی امروزه متعاقب توسعه و گسترش امکانات و وسایل رفاهی و شیوه‌های نوین زندگی به وجود آمده، ضرورت پرداختن به ورزش و تربیت بدنی را بیش از پیش ایجاب می‌کند و در این زمینه حرکات بدنی مستمر لازم و حیاتی است [۱۹، ص ۲۰۳]. زنان نیز، به‌عنوان اساس و بنیان خانواده، برای سالم‌سازی جسم و روان خود باید از امکانات مناسبی برخوردار باشند و تحقق این امر مستلزم گرایش آن‌ها به فعالیت‌های ورزشی است. از سویی، جامعه برای پیشرفت و توسعه نیازمند جمعیت سالم و پویاست [۴، ص ۲۹].

اما در ورزش بانوان مشکلات زیادی وجود دارد، زیرا این امر با کمبود تأسیسات،

تجهیزات، وسایل و میدان‌های ورزشی، باورهای نادرست فرهنگی در جامعه، تبعیض رسانه‌ها در خصوص پوشش خبری ورزش زنان، عدم تمایل حامیان مالی از ورزش زنان و از همه مهم‌تر نگرش افراد جامعه به ورزش زنان است [۱، ص ۲]. برخی زنان با وجود دسترسی به امکانات و ابزار ورزشی به دلیل فرهنگ و نگاه سنتی ابزاری به زن نمی‌توانند از این موهبت بهره‌مند شوند. مطالعات نشان داده که ۷۰ درصد زنان در اوقات فراغت فعالیت فیزیکی ندارند. براساس نتایج مطالعات صورت‌گرفته، ۷۹/۱ درصد زنان فعالیتی ندارند، ۱۵/۷ درصد فعالیت منظم و مرتب دارند و ۵/۲ درصد نیز به‌طور نامرتب فعالیت می‌کنند. فعالیت بدنی همواره جزء مکملی از زندگی فرد و خانواده در طی اعصار و تمدن‌های گوناگون انسان بوده و است و در ارتباطات خانوادگی و فعالیت‌های گوناگون زندگی اجتماعی سهم بسزایی داشته است. فعالیت‌های تفریحی و اوقات فراغت و برگزاری مراسم آیینی چندمنظوره، برای خانواده خرسندی به ارمغان دارد [۱۴، ص ۱۴۵].

افراد به برخی پدیده‌ها، اشیا، موضوعات و افکار ابراز علاقه‌مندی و به برخی ابراز تنفر می‌کنند. کنش‌ها و رفتارهای مشترک و متفاوت آن‌ها بیانگر نگرش‌های مشترک و متفاوتی است که افراد واجد آن‌اند. نوع نگرش بانوان ورزشکار به فرهنگ حجاب و عفاف متغیر مستقل این تحقیق است. از طریق مطالعه نگرش بانوان ورزشکار، آگاهی و بینش آن‌ها به موضوع حجاب و عفاف دریافت می‌شود. برای فهم رفتارهای بانوان ورزشکار مطالعه نگرش‌های آن‌ها ضروری است و به منظور درک علایق و انگیزه‌ها و رغبت بانوان ورزشکار باید از مطالعه نگرش‌ها آغاز کرد. همچنین، به منظور پیش‌بینی رفتارها نیز مطالعه نگرش‌هایشان اهمیت بسزایی دارد. با این پیش‌درآمد و توجه به مطالعات تاریخی و بررسی نگرش‌های بانوان ورزشکار، این حقیقت آشکار می‌شود که بحث فرصت‌ها و محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش بانوان، از نوع نگرش‌ها و انگیزه بانوان ورزشکار به حجاب و عفاف متأثر است. از این‌رو، اگر فردی نگرش لذت‌طلبانه به زندگی و نگرش سهل‌گیرانه‌تر به روابط محرم و نامحرم داشته باشد، در نظر او حجاب و عفاف به‌منزله یک محدودیت به‌شمار می‌آید. اما کسی که نوع نگاهش به زندگی آخرت‌گرایانه و روابط محرم نامحرم سهل‌گیرانه نیست، حجاب را محدودیت نمی‌داند بلکه آن را فرصت خواهد دانست.

نگرش افراد در طول زندگی‌شان تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارد. شاید بتوان گفت در این زمینه تأثیر عوامل بیرونی، مانند محیط اجتماع و فرهنگ اجتماعی جامعه، تبلیغات و رسانه و نظایر این‌ها بر نگرش بانوان ورزشکار به مقوله حجاب پررنگ‌تر و محسوس‌تر است. از این‌رو، در این پژوهش، بنا به فراخور زمانی و مکانی، به بررسی فرهنگ و نگرش حجاب و عفاف در میان بانوان ورزشکار استان آذربایجان شرقی پرداخته شده است. بر این مبنای پرسش اصلی، که همانا جست‌وجوی نوع نگرش و ذهنیت به حجاب و عفاف در میان بانوان ورزشکار

استان آذربایجان شرقی است، مطرح می‌شود. رویکرد به پاسخیابی این پرسش بدان روی است که نگاه‌ها و نگرش‌های بانوان ورزشکار به فرهنگ حجاب و عفاف مبتنی بر چه مؤلفه‌ای است؟ و آیا حجاب و عفاف را محدودیت می‌دانند یا فرصت؟

اهداف تحقیق

عرصه‌های بین‌المللی فرهنگی، ورزشی، اقتصادی و سیاسی میدان نمایش دین و فرهنگ کشورهای مختلف است و حضور زنان در این عرصه می‌تواند گویای بسیاری از ارزش‌های حاکم بر جامعه خود باشد. برجسته‌شدن موضوع حجاب در بزرگ‌ترین رویداد ورزشی جهان عطفی است برای مقابله با اسلام‌ستیزها که حجاب را محدودکننده زن مسلمان از فعالیت‌های اجتماعی معرفی می‌کنند. از این رو، هدف کلی تحقیق حاضر مطالعه و تحلیل نگرش و ذهنیت ورزشکاران زن استان آذربایجان شرقی به حجاب و عفاف و نیز شناسایی و معرفی زوایای پنهان در ذهن آنان به این موضوع است. اما اهداف جزئی عبارت‌اند از: ۱. معرفی فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش بانوان و ۲. بررسی محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش بانوان.

سؤالات تحقیق

۱. زنان ورزشکار استان آذربایجان شرقی چه نگرش و ذهنیتی به حجاب دارند و از چه دریچه‌ای به آن می‌نگرند؟
۲. فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش بانوان کدام‌اند؟
۳. محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش بانوان کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

موضوع فرهنگ حجاب و عفاف و تغییرات و تطورات و اثرگذاری آن بر فرهنگ جامعه از موضوعاتی است که مورد توجه بسیاری از پژوهشگران داخلی و حتی خارجی بوده است. بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که تحقیق کاملاً منطبق با موضوع بسیار محدود است. در عین حال، تعدادی از مطالعات انجام‌شده از سوی دیگران، که در دسترس و مرتبط با موضوع تحقیق بود، به‌طور خلاصه بررسی و مرور شده‌اند که در ادامه بدان اشاره می‌شود: نتیجه تحقیقات کرمانشاهیان [۱۶] و حسینی‌دوست [۶] نشان داد که نگرش و ذهنیت به حجاب در مجامع مختلف با متغیرهای نوع دانشگاه، پذیرش ارزش‌های دینی از سوی افراد و گروه همسالان، به سن، تحصیلات پدر و مادر و رشته‌های تحصیلی ارتباط دارد. نتایج تحقیق ستاد مطالعات و تحقیقات اجتماعی دفتر امور اجتماعی استانداری تهران [۹]

نیز نشان داد که وضعیت سنی پاسخ‌گویان تأثیر چندانی بر نگرش و ذهنیت آنان به الگوهای پوششی مختلف ندارد و فقط پس از ۴۵ سالگی به سمت الگوهای پوششی فاقد چادر افزایش یافته است.

عبداللهی [۱۳] در مقاله خود با عنوان «عوامل بی‌رغبتی دختران به شرکت در فعالیت‌های ورزشی مدرسه» به این نتیجه رسیده است که عوامل بی‌رغبتی تحت‌الشعاع میزان آگاهی دختران از ورزش، موانع و محدودیت‌های موجود، اهمیت ورزش بانوان و... است. شاورگو [۲۶]، اسمیت و متیو [۲۷] و مادی [۲۳] در تحقیقاتی از ورزشکاران زن درخصوص نگرش و ذهنیت آنان به حجاب نشان دادند که ورزشکاران حجاب را مانع عملکرد خود نمی‌دانند. بیات [۲۲] در تحقیقی دریافت که اسلام مانع فعالیت و حضور دانشجویان در عرصه ورزشی می‌شود (البته این سخن که اسلام مانع فعالیت ورزشی دانشجویان می‌شود سخن درستی نیست و قابل نقد است، زیرا اسلام زن را از فعالیت ورزشی نهی نکرده، بلکه برای این کار چارچوب‌هایی مشخص کرده است). ناکامورا [۲۴] به کاهش فعالیت زنان در عرصه ورزش به دلیل حجاب اشاره می‌کند. روبی [۲۵] در بررسی نگرش زنان به حجاب بیان می‌کند که زنان از حجاب به‌منزله وسیله‌ای برای بیان مسلمان‌بودن خود و همچنین کنترل زندگی استفاده می‌کنند و آن را محدودیت به شمار نمی‌آورند.

ملاحظات نظری

با توجه به عنوان و موضوع تحقیق، بهتر است قبل از بیان هر مطلبی ابتدا تعریف دقیقی از واژه حجاب و عفاف ارائه داد. حجاب در لغت به معنای پوشش، پنهان کردن و پرده است و بیشتر در معنای پرده استعمال می‌شود. این کلمه از آن جهت مفهوم پوشش می‌دهد که پرده وسیله پوشش است [۱۷، ص ۲]. اما هر پوششی حجاب نیست؛ بلکه آن پوششی حجاب نامیده می‌شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت گیرد [۱۸، ص ۳۱]. حجاب، به معنای پوشش اسلامی بانوان، دو بُعد ایجابی و سلبی دارد. بُعد ایجابی آن وجوب پوشش بدن و بُعد سلبی آن حرام‌بودن خودنمایی به نامحرم است و این دو بُعد باید در کنار یکدیگر باشد تا حجاب اسلامی محقق شود [۲۰، ص ۳۱]. واژه عفاف نیز با مفهوم حجاب قرابت معنایی دارد. حجاب و عفاف هر دو به معنای مانع و بازدارنده‌اند؛ با این تفاوت که حجاب مانع و بازدارنده ظاهری است و عفاف مانع و بازدارنده باطنی [۳، ص ۳].

امروزه حجاب، در کاربرد عام، به پوشش ضروری زنان اطلاق می‌شود و به یکی از نمادهای جوامع اسلامی تبدیل شده است. از نگاه جامعه‌شناختی، حجاب به‌مثابه رسانه ارتباطی نمادین و کنش اجتماعی است که فرد کنشگر برای آن معنایی ذهنی و ارزشی نمادین قائل است؛

به نحوی که کنش او در ارتباط با دیگران در عرصه ارتباطات میان فردی و تحت تأثیر انتظارات دیگران در حوزه عمومی است. بر این اساس، حجاب فقط به پوشیدن بدن محدود نیست؛ بلکه می‌تواند در حوزه روابط اجتماعی تبیین شود که تحت تأثیر ساختارهای فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است [۱۱، ص ۲].

چارچوب نظری

یکی از مسائلی که به تازگی جامعه ایران با آن مواجه است، مسئله حجاب و عفاف در ورزش بانوان است. این مسئله نیازمند طرح نظریه‌ها و انجام دادن تحقیقات درخوری است. برخلاف تصور عمومی، نظریه و تحقیق به عرصه‌هایی مجزا تعلق ندارند، بلکه مکمل یکدیگرند. نظریه القاکننده فرضیه‌ها و در خلال حل یک مسئله نظری می‌تواند موجد افکار بیشتری شود. با این توضیح که می‌توان گفت استفاده از نظریه‌های اندیشمندان در مسئله حجاب و عفاف در ورزش برای رسیدن به یک چارچوب نظری جامع‌تر، که ایجادکننده فرضیات و ایده‌های جدید باشد، امری لازم و ضروری است و به محقق کمک شایانی خواهد کرد.

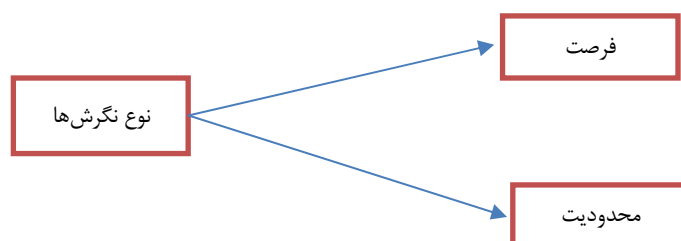
در خصوص حجاب و عفاف در ورزش بانوان، دیدگاه‌های خوش‌بینانه و بدبینانه‌ای وجود دارد. برخی حجاب را محدودیت و مانع فعالیت‌های حرفه‌ای می‌دانند. به نظر آنان موارد ذیل از محدودیت‌های حجاب در ورزش بانوان است: استفاده از حجاب باعث سلب برخی از فعالیت‌های ورزشی در عرصه‌های بین‌المللی، عدم پوشش رسانه‌ها، کاهش انگیزه مشارکت در ورزش، افزایش صدمات ورزشی و نیز مانع پیشرفت می‌شود. پس این افراد در مورد حجاب اسلامی دچار بدبینی یا برداشت‌های نادرست شده و چنین پنداشته‌اند که حجاب اسلامی به معنای حبس و پشت پرده قرار گرفتن زنان است و همین امر موجب شده عده‌ای گمان کنند اسلام خواسته زنان همیشه پشت پرده و در خانه محبوس بمانند و از آن بیرون نیایند. حال آنکه پوشش مقرر شده در اسلام بدین معنا نیست که زن از خانه بیرون نرود، بلکه پوشش زن در اسلام بیانگر این واقعیت است که زن در معاشرت خود با مردان بدنش را بیوشاند و به جلوه‌گری و خودنمایی نپردازد. با این نگاه، حجاب ابزار و وسیله‌ای است برای ایجاد مصونیت همه‌جانبه شخصیتی، فردی، اجتماعی، سیاسی و از همه مهم‌تر اخلاقی و معنوی زن.

در مقابل، برخی حجاب را برای زنان مسلمان فرصت می‌دانند و معتقدند حجاب و عفاف همواره بخشی عمده از رسالت انبیا و اولیای الهی و علما بوده است. حفظ حجاب و عفاف به حذف بسیاری از گناهان کمک می‌کند و رعایت حجاب اسلامی به تهذیب و تزکیه نفس و ملکات نفسانی می‌پردازد و قرب الهی را نصیب انسان می‌کند [۱۰، ص ۲]. حجاب و عفاف اسلامی ضامن حفظ و پاسداری از کیان و شخصیت آحاد جامعه، به‌ویژه قشر بانوان، است و بی‌تردید از ارمغان‌های مهم آن تحصیل سلامت روانی پایدار است که خود از نعمت‌های بزرگ

الهی در حیات بشری شمرده می‌شود. در واقع، دین اسلام نیز برای حفظ آرامش روانی زنان و مردان از عوامل آسیب‌زا، حجاب و عفاف را برای زنان واجب کرده و عفت نگاه را برای مردان مقرر فرموده است. به عبارت دیگر، حجاب موجب ایجاد امنیت و احساس شخصیت و هویت واقعی زنان و دورماندن مردان (به‌ویژه جوانان جامعه) از وسوسه شیطانی و تحریکات غریزی است و این امر سلامت روانی فرد و جامعه را سبب می‌شود [۱۲، ص ۳]. حفظ عفت و پابندی به آموزه‌های دینی و عمل به سفارش‌های قرآن کریم، سیره و آموزه‌های اهل بیت (ع) در خصوص عفاف سد محکمی در برابر آسیب‌های اجتماعی در خانواده خواهد بود [۱۵].

اما صرف نظر از همه مشکلات در زمینه ورزش بانوان در سال‌های اخیر، ورزش بانوان جایگاهی ویژه برای خود پیدا کرده است و نگرش‌ها نشان‌دهنده تغییر در ورزش بانوان است. با وجود همه این تغییرات، در کشور ایران در مناطق مختلف با توجه به شرایط فرهنگی و جغرافیایی و اجتماعی و حتی دینی دیدگاه به ورزش بانوان هنوز بسیار متفاوت، سطحی و عوام‌فریبانه است [۱۳، ص ۵۵].

با توجه به آنچه گفته آمد و با توجه به موضوع و مسئله پژوهش در عمده رشته‌های ورزشی منعی برای حضور بانوان وجود ندارد. در برخی از رشته‌ها هم مدعی وجود ندارد. بنابراین، عرف جامعه و اقبالی که بانوان به فعالیت‌ها و رشته‌های مختلف ورزشی نشان می‌دهند یک ملاک برای ورزش بانوان است. در این پژوهش، برآنیم فرصت‌ها و محدودیت‌های موجود و مطرح در ورزش بانوان را بررسی و کنکاش کنیم. ضمن اینکه درباره فعالیت‌های ورزشی بانوان نباید بی‌دقتی کرد، زیرا رعایت نکردن موازین و بی‌دقتی‌ها موجب بروز مشکلاتی می‌شود. رعایت چارچوب‌ها و موازین پوشش برای بانوان و آقایان ضروری است و باید در جهت قوانین فدراسیون‌های ورزشی، که مسئول رشته‌های ورزشی هستند، باشد تا مانعی پیش روی ورزش بانوان به وجود نیاید. قطعاً حرکت در مسیر توسعه با موانعی مواجه است و کسانی که برای رسیدن به آن تلاش می‌کنند باید موانع را با تدبیر مدیریت و از آن‌ها عبور کنند. بنابراین ما در این پژوهش به بررسی نوع نگرش‌ها به فرهنگ حجاب و عفاف در ورزش‌های بانوان استان آذربایجان شرقی می‌پردازیم. با توجه به این امر، چارچوب نظری پژوهش مطابق با شکل ۱ است.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

در این تحقیق، تلاش می‌شود نگرش و ذهنیت بانوان ورزشکار استان آذربایجان شرقی به حجاب و عفاف مطالعه و زوایای پنهان در ذهن آنان به این موضوع شناسایی و معرفی شود. پژوهش حاضر، از نوع همبستگی و با توجه به هدف از نوع کاربردی است و جمع‌آوری اطلاعات به شکل میدانی انجام گرفته است. نمونه در دسترس از حدود ۳۰۰ نفر از زنانی انتخاب شده‌اند که سه جلسه در هفته به ورزش سالنی می‌پرداختند. در این تحقیق، از روش نمونه‌گیری تصادفی تمام‌شمار برای انتخاب نمونه استفاده شده است. بدین صورت که با حضور در باشگاه‌های ورزشی پرسش‌نامه مذکور در اختیار اعضا قرار گرفت. ابزار تحقیق شامل پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای است که از دو بخش مربوط به اطلاعات دموگرافیک پاسخ‌دهندگان و بخش دوم مربوط به پرسش‌نامه نگرش در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش شامل ۹ گویه، پرسش‌نامه محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش شامل ۶ گویه و فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش شامل ۶ گویه گردآوری شد که در قالب یک پرسش‌نامه طراحی و براساس مقیاس پنج‌ارزشی لیکرت امتیازدهی شد. روایی صوری و محتوایی پرسش‌نامه به تأیید ده نفر از متخصصان رسید و پایایی پرسش‌نامه با ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد (جدول ۱).

روش آلفای کرونباخ برای محاسبه پایایی درونی ابزار اندازه‌گیری، که خصیصه‌های مختلف را اندازه‌گیری می‌کند، به کار می‌رود. از آنجا که باید قبل از توزیع نهایی پرسش‌نامه قابلیت اعتماد و نیز اعتبار آن محاسبه شود، ابتدا ۳۰ پرسش‌نامه از سوی ورزشکاران تکمیل شد که با توجه به بزرگ‌تر بودن ضریب آلفای کرونباخ از ۰/۷ پایایی پرسش‌نامه تأیید شد. (آلفای کرونباخ کلی پرسش‌نامه پژوهش برابر با ۰/۸۰ است). برای تعیین پایایی زمانی (ثبات پاسخ)، با دو هفته فاصله، ۳۰ پرسش‌نامه مجدداً از سوی همان ورزشکاران تکمیل شد که با اطمینان ۹۵ درصدی و با میانگین ۰/۸۰ نشان‌دهنده قابل قبول و مناسب بودن پایایی زمانی یا تکرارپذیری پرسش‌نامه است.

جدول ۱. ضرایب پایایی ابزار پژوهش

ابزارها	آلفای کرونباخ	بازآزمایی
نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی	۰/۸۳	۰/۷۷
فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش	۰/۸۷	۰/۷۲
محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش	۰/۷۸	۰/۷۵
مجموع	۰/۸۰	۰/۷۴

برای پایایی درونی پرسش‌نامه از روش آلفای کرونباخ و برای پایایی زمانی از روش بازآزمون استفاده شده است (جدول ۱). ضریب همبستگی میزان نمره‌ها در مرحله اول و دوم محاسبه شد. با توجه به بزرگ‌تر بودن میزان همبستگی از ۰/۷ پایایی زمانی پرسش‌نامه تحقیق

حاضر تأیید شد. از این‌رو، در این پژوهش از ابزار اندازه‌گیری SPSS²² برای تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شد. در بخش آمار توصیفی، از فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار استفاده شد و در بخش آمار استنباطی برای سنجش نرمال بودن داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و برای بررسی فرضیه‌های تحقیق و تحلیل مسیر از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری SEM، نرم‌افزار AMOS²³ استفاده شد. جدول ۲ شاخص‌های مناسب در نرم‌افزار AMOS²³ را نشان می‌دهد.

یافته‌های پژوهش

میانگین، انحراف استاندارد و ضرایب همبستگی میان متغیرهای سازه پنهان در مدل در جدول ۲ آورده شده است. همبستگی‌ها می‌تواند فقط درجه رابطه میان سازه‌ها را آشکار کند. برای درک بیشتر اثر مستقیم و غیرمستقیم میان سازه‌ها، تحلیل بیشتر با مدل معادله ساختاری لازم است. در این تحقیق، حداقل مقدار همبستگی متغیرهای مشاهده‌شده ۷۹ درصد است و این نشان می‌دهد که متغیرها سازگاری درونی دارند و در نتیجه همسانی درونی و پایایی پرسش‌نامه تأیید می‌شود (جدول‌های ۱ و ۳).

جدول ۲. توصیف هر یک از شاخص‌های مناسب در نرم‌افزار آموس

شاخص‌های برازش	توضیح
square Chi	برای ارزیابی بزرگی تفاوت بین نمونه و ماتریکس‌های کواریانس
RMSEA	حساس به تعداد پارامترهای برآوردشده در مدل، مرتبط با اختلاف در داده‌های نمونه و مقادیر مورد انتظار برای صحت یک مدل
GFI	محاسبه کردن نسبت واریانس (مقدار متوسط مربع اختلاف مقادیر از میانگین) که به وسیله کواریانس جمعیت برآورده شده محاسبه می‌شود.
AGFI	تنظیم GFI بر اساس درجه آزادی
NFI	ارزیابی مدل از طریق مقایسه کردن مقدار X2 مدل با X2 مدل صفر - NFI
CFI	فرض می‌کند که همه متغیرها غیرهمبسته‌اند (مدل مستقل / مدل صفر) و ماتریکس کواریانس نمونه را با مدل صفر مقایسه می‌کند.
Chisq/df	فرایند تخمین بر داده‌های نمونه وابسته است.

منبع: آوانگ و همکاران، ۲۰۱۵

جدول ۳. میانگین، انحراف استاندارد و ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق

متغیرها	M	SD	نگرش	فرصت	محدودیت
نوع نگرش‌ها	۲۸٫۷۵	۵٫۵۲	۱	۰٫۸۹	۰٫۸۷
فرصت‌های حجاب	۱۹٫۰۲	۴٫۵۲		۱	۰٫۷۹
محدودیت‌های حجاب	۱۹٫۱۳	۴٫۱۳			۱

* (p<0,01)

برای انجام دادن تحلیل عاملی اکتشافی^۱ ابتدا آزمون کفایت نمونه‌برداری^۲ (KMO) برای حصول اطمینان از کفایت حجم نمونه محاسبه شد. سپس از آنجا که همبستگی بین پرسش‌های آزمون زیربنای تحلیل عاملی است، برای اینکه مشخص شود همبستگی بین متغیرها برابر صفر نیست، از آزمون بارتلت^۳ استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ آمده است.

از جدول ۴ برمی‌آید که در پژوهش حاضر مقدار KMO برای نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش، فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش و محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش به ترتیب برابر ۰/۸۰۴، ۰/۸۶۰، ۰/۷۴ است که بیانگر کفایت نمونه انتخاب شده است. همچنین، آزمون بارتلت برابر با ۱۴۹۳، ۸۲۱/۷۵۹، ۵۷۱/۲۴۳ است که در سطح ۰/۰۰۰ معنادار است که نشان می‌دهد همبستگی داده‌ها در جامعه صفر نیست.

همچنین، برای تفسیر عامل‌ها باید مشخص شود که کدام‌یک از بارهای عاملی باید به‌منزله مقادیر معنادار لحاظ شوند؛ بدین معنا که هرچه میزان بار عاملی بیشتر باشد، سطح معناداری آن‌ها در تفسیر ماتریس عاملی افزایش می‌یابد. بارهای عاملی که بزرگ‌تر از ۰/۰۳ + - باشند معنادار، بارهای عاملی که بزرگ‌تر از ۰/۰۵ + - باشند دارای سطح معناداری بالا و بارهای عاملی که بزرگ‌تر از ۰/۰۷ + - باشند بسیار معنادار تلقی می‌شوند. همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، در همه متغیرها این ارقام بالاتر از ۰/۳ هستند؛ که به معنای معنادار بودن سؤالات است و نشان‌دهنده مناسب بودن پرسش‌نامه برای این پژوهش است.

جدول ۴. آزمون تحلیل عاملی اکتشافی، کیزر میر و بارتلت برای هریک از متغیرها

Sig	DF	BT	KMO	بار عاملی	سؤالات
۰/۶۲					نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش علاقه‌مند به حجاب و عفاف با پوشش و فرهنگ اسلامی در ورزش هستیم.
۰/۶۰					فرهنگ جامعه در انتخاب پوشش بانوان تأثیر دارد.
۰/۷۳					حجاب و عفاف خود را در ورزش با پوشش و فرهنگ اسلامی رعایت می‌کنم.
۰/۰۰۰	۳۶	۱۴۹۳	۰/۸۰۴	۰/۷۳	به ترویج فرهنگ و سنت‌های محلی پایبندم.
۰/۷۳				۰/۷۳	به حجاب و عفاف، حفظ و احیا فرهنگ و سنت‌های محلی پایبندم.
۰/۶۳				۰/۶۳	تقویت باورهای دینی خانواده به‌ویژه والدین
۰/۶۵				۰/۶۵	ساماندهی و غنی‌سازی محتوای برنامه‌های فرهنگی در

1. Exploratory factor analysis
2. Kaiser-Meyer-Olkin
3. Bartlett's Test of Sphericity

تحلیل نوع نگرش‌ها به فرهنگ حجاب و عفاف.. ۲۰۷

Sig	DF	BT	KMO	بار عاملی	سؤالات
				۰٫۸۲	جهت تقویت هویت دینی در ورزش
				۰٫۸۵	اصلاح نگرش جامعه به مقوله زن و رفع تبعیض‌ها و محرومیت‌ها علیه آنان در ورزش
				۰٫۸۵	تحکیم باورها و تقویت روحیه دینی برای پایبندی به ارزش‌های اجتماعی در ورزش
فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش					
				۰٫۷۰	استفاده از حجاب موجب بالا رفتن ارزش زن می‌شود.
				۰٫۶۷	استفاده از حجاب در مصونیت بانوان تأثیر دارد.
				۰٫۷۳	استفاده از حجاب موجب افزایش ارزش اجتماعی بانوان در ورزش می‌شود.
۰٫۰۰۰	۱۵	۸۲۱٫۷۵۹	۰٫۸۶۰	۰٫۷۰	استفاده از حجاب موجب افزایش محبوبیت اجتماعی بانوان در ورزش می‌شود.
				۰٫۶۹	استفاده از حجاب موجب ترویج فرهنگ حجاب و عفاف در ورزش می‌شود.
				۰٫۶۴	استفاده از حجاب موجب احیای فرهنگ اسلامی می‌شود.
محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش					
				۰٫۷۷	استفاده نکردن از حجاب موجب ایجاد ناامنی در جامعه ورزشی می‌شود.
				۰٫۷۰	استفاده از حجاب در ورزش مانع پیشرفت می‌شود.
				۰٫۶۶	عدم پوشش رسانه‌ها
۰٫۰۰۰	۱۵	۵۷۱٫۲۴۳	۰٫۷۴	۰٫۷۶	حجاب و عفاف باعث سلب برخی از فعالیت ورزشی در عرصه‌های بین‌المللی می‌شود.
				۰٫۸۰	باعث کاهش انگیزه مشارکت در ورزش است.
				۰٫۷۳	حجاب و عفاف در ورزش باعث افزایش صدمات ورزشی می‌شود.

تحلیل عاملی اکتشافی کیزر میر و بارتلت به شناسایی دو عامل (دو گونه ذهنیت به حجاب) در میان مشارکت‌کنندگان انجامید که اطلاعات آرایه‌های عاملی آن‌ها در جدول ۱ نمایش داده شد. براساس آرایه‌های عاملی، یعنی میزان موافقت یا مخالفت با جمله‌های «فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش» و «محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش» برای نام‌گذاری این دو نوع ذهنیت استفاده شده است. به‌طور کلی، (۰٫۶۲) بانوان ورزشکار بیان کردند که به حجاب و عفاف با پوشش و فرهنگ اسلامی علاقه‌مندند. حدود (۰٫۶۰) فرهنگ جامعه را در انتخاب پوشش بانوان مؤثر می‌دانند. بانوان انتخاب‌شده برای پژوهش حاضر (۰٫۷۳) حفظ حجاب و عفاف خود در ورزش با

پوشش و فرهنگ اسلامی، (۰/۷۳) ترویج فرهنگ و سنت‌های محلی و پایبندی به آن، (۰/۷۳) حجاب و عفاف و حفظ و احیای فرهنگ و سنت‌های محلی، (۰/۶۳) تقویت باورهای دینی خانواده، به‌ویژه والدین، (۰/۶۵) ساماندهی و غنی‌سازی محتوای برنامه‌های فرهنگی در تقویت هویت دینی در ورزش، (۰/۸۲) اصلاح نگرش جامعه به مقوله زن و رفع تبعیض‌ها و محرومیت‌ها علیه آنان در ورزش و (۰/۸۵) تحکیم باورها و تقویت روحیه دینی برای پایبندی به ارزش‌های اجتماعی در ورزش را در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش مؤثر می‌دانند (جدول ۴).

تحلیل یافته‌ها بیانگر این است که ورزشکاران زن با مسئله حجاب و پوشش اسلامی موافق‌اند، اما در اینکه حجاب را فرصت می‌دانند یا محدودیت به دو گروه تقسیم می‌شوند:

۱. ورزشکارانی که حجاب را فرصت می‌دانستند: در این دیدگاه، بانوان ورزشکار به برخی از فرصت‌های حجاب در ورزش اشاره کردند: استفاده از حجاب باعث بالارفتن ارزش زن می‌شود (۰/۷۰)، استفاده از حجاب در مصونیت بانوان تأثیر دارد (۰/۶۰)، استفاده از حجاب باعث افزایش ارزش اجتماعی بانوان در ورزش می‌شود (۰/۷۳)، استفاده از حجاب موجب محبوبیت اجتماعی بانوان در ورزش می‌شود (۰/۷۰)، استفاده از حجاب باعث ترویج فرهنگ حجاب و عفاف در ورزش می‌شود (۰/۶۹) و استفاده از حجاب باعث احیای فرهنگ اسلامی می‌شود (۰/۶۴) (جدول ۴).

۲. ورزشکارانی که حجاب را محدودیت می‌دانستند: این گروه از ورزشکاران به برخی از محدودیت‌های حجاب در ورزش اشاره کردند از قبیل: استفاده کردن از حجاب باعث ایجاد ناامنی در جامعه ورزشی می‌شود (۰/۷۷)، استفاده از حجاب در ورزش مانع پیشرفت می‌شود (۰/۷۰)، عدم پوشش رسانه‌ها (۰/۶۶)، حجاب و عفاف باعث سلب برخی از فعالیت ورزشی در عرصه‌های بین‌المللی می‌شود (۰/۷۶)، باعث کاهش انگیزه مشارکت در ورزش است (۰/۸۰) و حجاب و عفاف در ورزش سبب افزایش صدمات ورزشی می‌شود (۰/۷۳) (جدول ۴).

همان‌گونه که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، تأثیر نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش بر فرصت‌ها و محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش معنادار است ($P=0.001$). برای تعیین این که آیا ضریب همبستگی نمونه از نظر آماری اختلاف معناداری با صفر دارد یا خیر از آزمون تی استفاده شد و نتیجه آزمون تی، نتیجه مشابهی داشت و در هر دو ضریب شدت رابطه مستقیم و در سطح کمتر از یک‌درصد معنادار بوده است. نتایج تحلیل مسیر در جدول‌های ۵ و ۶ و شکل ۲ مشاهده می‌شود.

جدول ۵. ضرایب بتای بین متغیرهای پژوهش در حالت استاندارد

Sig	آماره T	ضریب B	ابزارها
۰/۰۰۱	۳/۴۶	۰/۳۹	نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی بر فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش
۰/۰۰۱	۳/۳۴	۰/۳۳	نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی بر محدودیت‌های حجاب و عفاف در ورزش

جدول ۶. شاخص‌های نیکویی برازش برای مدل پژوهش

شاخص مدل	χ^2	Df	χ^2/df	GFI	AGFI	PRATIO	PNFI	RMSEA	CFI
مدل پژوهش	۸۱۹٫۵۲	۳۸۵	۲٫۱۲	۰٫۹۴	۰٫۹۴	۰٫۷۸	۰٫۷۹	۰٫۰۳	۰٫۹۰

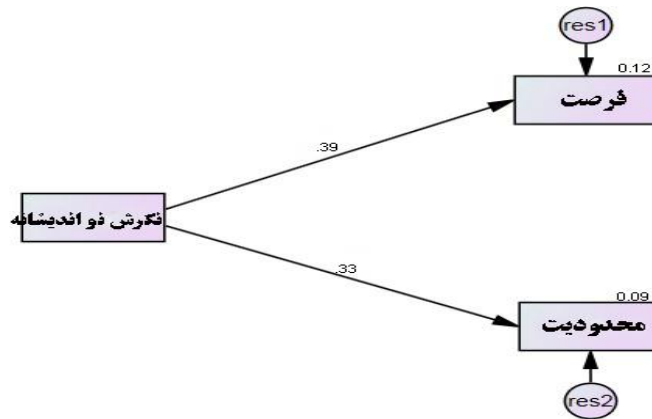
همچنین، نرم‌افزار AMOS²³ یک‌سری شاخص‌ها را مشخص می‌کند. بدین صورت نتایج برازش مدل نهایی با داده‌ها در جدول ۶ ارائه شده است.

شاخص‌های سنجش مدل اندازه‌گیری با نرم‌افزار AMOS²³ محاسبه شد و مدل اندازه‌گیری مورد برازش قرار گرفت. مقدار شاخص‌های کلی برازش در جدول ۶ آورده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، شش شاخص برازش در محدوده قابل قبول است. بیشتر دانشمندان در مورد نسبت کای اسکوار به درجه آزادی مقادیر بین دو تا سه را قابل قبول می‌دانند. ولی شوماخر و لومکس در مورد نسبت کای اسکوار به درجه آزادی مقادیر بین یک تا پنج را قابل قبول می‌دانند. در این پژوهش، این نسبت ۲٫۱۲ به‌دست آمده است. از طرفی، آوانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۵) در مورد شاخص‌های جی. اف. آی^۲، آ. جی. اف. ای^۳، پی. آر. آ. تی. آی. آ^۴، پی. ان. اف. آی^۵، آر. ام. اس. آی. آ^۶، سی. اف. آی^۷ مقادیر بالای ۰٫۷۰ را تأیید می‌کند. همچنین شاخص‌های ذکرشده در این پژوهش به‌ترتیب ۰٫۹۴، ۰٫۹۴، ۰٫۷۸، ۰٫۷۹، ۰٫۰۳، ۰٫۹۰ به‌دست آمده است. گفته می‌شود هرچه این شاخص‌ها به عدد یک نزدیک‌تر باشد، مدل از برازش مطلوب‌تری برخوردار است.

شاخص آر. ام. اس. آی. آ براساس خطاهای مدل ساخته شده و معیاری برای بدبودن مدل است. برخی اندیشمندان بر این عقیده‌اند که این شاخص باید کمتر از ۰٫۰۵ باشد و برخی دیگر میزان کمتر از ۰٫۰۸ را مناسب می‌دانند [۲۱]. در این پژوهش، مقدار ۰٫۰۴ برای این شاخص به دست آمد. با توجه به اینکه حداقل سه شاخص برازش باید در محدوده قابل قبول قرار گیرد و با توجه به مقادیر نمایش داده‌شده در جدول ۴، می‌توان گفت که مدل ارائه‌شده به‌طور مطلوبی برازش شده است.

همان‌طور که در شکل ۲ و جدول ۲ مشاهده می‌شود، مقدار sig کمتر از ۵ درصد شده است و بیانگر معناداربودن رگرسیون است و فرض وجود رابطه خطی بین متغیرهای نگرش‌های نواندیشانه با فرصت‌ها، نگرش‌های نواندیشانه با محدودیت‌های حجاب عفاف با ورزش تأیید می‌شود. در این مدل، مقدار R^2 (ضریب رگرسیون) برای فرصت‌ها و محدودیت‌ها به ترتیب برابر ۰٫۳۹، ۰٫۳۳ شده است. به این معنا که نگرش‌های نواندیشانه ۳۹ و ۳۳ درصد توانایی پیش‌بینی فرصت‌ها و محدودیت‌ها را دارد. مقدار ۶۱ و ۶۷ درصد باقی‌مانده مربوط به خطای پیش‌بینی است.

1. Awang, Asyraf Afthanorhan & M.A.M. Asri
2. Goodness of Fit Index(GFI)
3. AGFI(Adjusted Goodness of Fit Index)
4. Parsimony Ratio (PRATIO)
5. Parsimonious Normed Fit Index (PNFI)
6. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)
7. Comparative Fit Index (CFI)

شکل ۲. نتایج نهایی برازش مدل

بحث و نتیجه گیری

پرداختن به مسئله حجاب به منزله یک ارزش و رویکرد مؤثر در مواجهه و مقابله با تهاجم فرهنگی می تواند آثار و پیامدهای مثبتی برای جامعه در پی داشته باشد. مسئله مهم آن است که چگونه و از طریق چه سازوکارهایی می توان این پدیده را نهادینه کرد و موجبات درونی شدن آن را در سطح جامعه فراهم آورد [۵].

عفاف و حجاب در زمره مسائل مهمی است که تبلور آن در منشور رفتار اجتماعی افراد قابل ملاحظه است. مسئله رعایت حجاب یکی از چالش ها و دغدغه های جامعه ماست. نوع نگرش ها و فرهنگ دینی ساختار اصلی جامعه اسلامی را تشکیل می دهد که اثر آن در رفتارهای فردی و اجتماعی شهروندان آشکار می شود و بازتاب باورها و دغدغه های افراد را در فضای حاکم بر جامعه می توان دید. از آنجا که اثرگذاری و اثرپذیری فرد و جامعه امری پذیرفته شده و انکارناپذیر است، برای اصلاح، تغییر و ایجاد فرهنگ حجاب و عفاف باید به این دو مسئله توجه ویژه ای داشت. بنابراین ضروری است پیش از ورود به بحث نهادینه سازی باور حجاب و عفاف در ورزش باید پیکره جامعه ورزشی بانوان را شناسایی کرد تا بتوانیم براساس آن برنامه ریزی کنیم. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد بیشتر افراد شرکت کننده در ورزش تنها حجاب را مانع از ورزش نمی دانند، بلکه آن را فرصتی برای شکوفایی خود می دانند. بنابراین، می توان نتیجه گرفت فرهنگ سازی در حوزه دین باید آگاهانه نهادینه شود. پیکره جامعه شامل فرد، خانواده و جامعه است. فرهنگ عفاف و حجاب یکی از باورهای اصیل دینی است. معمولاً فرهنگ سازی درست در سه مرحله نهادینه سازی (تعمیق: عمق بخشیدن به سطح باورهای اجتماع)، گسترش

(ترویج: گسترش باورهای موجود یا نهادینه‌شده) و حفظ و نگهداری (تحفیظ: حفظ باورهای نهادینه‌شده و ترویج‌یافته) شکل می‌گیرد [۵].

با توجه به مدل نهایی پژوهش می‌توان چنین استنباط کرد، بین نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش بانوان با فرصت‌های حجاب عفاف در ورزش بانوان با ضریب رگرسیونی ۰/۳۹ و آماره تی ۳/۴۶ در سطح ۰/۰۰۱ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. یعنی هرگاه بانوان ورزشکار بلندای مقام و رسالت اصلی خود را هنگام ورزش درک کرده و در رشد شخصیت خود اهتمام ورزیده‌اند، منزلت و محبوبیت آنان حفظ شده، اجتماع در سلامت زیسته و ناهنجاری‌ها کمتر بوده است.

نتایج این قسمت با یافته‌های شاوگو [۲۶]، اسمیت و متیو [۲۷] و مادی [۲۳] همسوست. بنابراین با برگزاری جلسات منظم کمیته عفاف و حجاب و گروه‌های تخصصی در امور هنری، تبلیغی، آموزشی، پژوهشی، نظارتی و... می‌توان فرهنگ‌سازی در ورزش بانوان، به‌ویژه در زمینه فرهنگ دینی، را تقویت کرد، ولی در فرهنگ‌سازی در سطح جامعه ورزشی به بخشنامه‌های اجرایی نیز نیازمند خواهیم بود. با توجه به این نکته به نظر می‌رسد استفاده از فرصت‌های حجاب و عفاف در ورزش بانوان و اقدام محلی و برنامه‌ریزی در روستاها، بخش‌ها و محله‌های کوچک و بزرگ نیازمند هزینه زیاد و زمان بیشتر است، ولی نتیجه‌گیری از این حرکت قطعی خواهد بود. از آنجا که مسئله فرهنگ عفاف و حجاب از مقوله‌های دینی است، می‌توان از غیرت دینی افراد سود جست و در موردهای بسیاری چون هزینه مکان آموزش و دیگر امکانات آموزشی، از کمک‌های معنوی و مالی مردم بهره گرفت. با این ادعاهای مطرح‌شده، حجاب در ورزش را به‌منزله یک فرصت و رعایت آن را در جامعه ورزشی لازم و ضروری می‌دانیم.

همچنین با توجه به مدل نهایی پژوهش می‌توان دریافت بین نوع نگرش‌ها در فرهنگ‌سازی حجاب و عفاف در ورزش بانوان با محدودیت‌های حجاب عفاف در ورزش بانوان، با ضریب رگرسیونی ۰/۳۳ و آماره تی ۳/۳۴ در سطح ۰/۰۰۱ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد؛ یعنی حجاب و عفاف در ورزش نه تنها باعث سلب برخی از فعالیت ورزشی در عرصه‌های ملی و بین‌المللی نمی‌شود، بلکه باعث احیای فرهنگ اسلامی می‌شود. ضروری است مکان‌هایی همچون سالن‌های سرپوشیده و پارک‌ها مختص بانوان باشند تا در آنجا و در امنیت و آرامش به راحتی به ورزش و تحرک بپردازند و توسعه این اماکن می‌تواند در حجاب و عفاف زنان در این اماکن نیز اثر مثبت داشته باشد. نتایج این قسمت با یافته‌های شاوگو [۲۶]، اسمیت و متیو [۲۷] و مادی [۲۳] هم‌راستاست و با یافته‌های عبدالهی [۱۳] و ناکامورا [۲۴] ناهم‌سوست. بدحجابی در ورزش بانوان علاوه بر اینکه خود یک ناهنجاری اجتماعی به شمار می‌آید و جامعه را به بی‌بندوباری می‌کشد، زمینه‌ساز بسیاری از زشتی‌های اخلاقی است. وقتی به پوشش و متانت بی‌اعتنایی می‌شود، مسائل اخلاقی دیگر هم از جامعه رخت برمی‌بندد. بنابراین در جامعه ورزشی، فرهنگ هر جامعه‌ای به

آموزش‌های آن بستگی دارد. هر قدر آموزش‌ها از غنای بیشتری برخوردار باشد، فرهنگ آن جامعه بالاتر خواهد بود. پس، از این بعد، حجاب و عفاف در ورزش بانوان را نمی‌توان به‌منزله یک عامل محدودیت در میدان‌های ورزشی تلقی کرد، زیرا جامعه‌ای که در سطح بالایی از باورهای دینی باشد، در سایه ایمان در برابر بسیاری از آسیب‌ها مصون می‌ماند. عرصه‌های فرهنگی ورزشی به افراد خوش‌ذوق، متعهد، متدین و متخصص نیازمند است که به صورت دقیق و عمیق بتوانند مسائل اسلامی را از منابع غنی اسلامی بفهمند و به شیوه صحیح و در کتاب‌ها و دانشگاه‌ها و همه سطوح آموزشی جامعه ارائه دهند؛ به صورتی که مطالب این کتاب‌ها بانوان را جذب کند و توجه به معنویت، اخلاق و ارزش‌های دینی را در وجود آنان نهادینه کند که حجاب و عفاف محدودیت نیست. شاید در زمینه اماکن ورزشی برای ورزش بانوان دچار محدودیت هستیم، زیرا فضای ورزشی موجود برای بانوان بسیار کم است و این وضع با نیاز مبرم زنان به سالن سرپوشیده منافات دارد. اماکن مستقل ورزشی و سالن اختصاصی سرپوشیده که زنان آزادانه در آن به ورزش بپردازند خیلی کم است. شاید زمانی برای ترغیب زنان به ورزش باید هزینه‌های بسیاری برای فرهنگ‌سازی ورزش در بانوان صورت بگیرد. امروزه این فرهنگ در میان اکثر بانوان ایجاد شده است. لازم است فضاهای مناسبی در اختیار زنان قرار گیرد.

مسئله حجاب و پوشش در ورزش به‌منزله پدیده‌ای بحث‌برانگیز و جنجالی در دنیای امروزی (به‌خصوص در میدان‌های المپیک و جهانی) مطرح است، امر جدید و نوظهوری نیست که با آمدن دین مبین اسلام تشریح شده باشد، بلکه اگر نگوییم این مسئله در فطرت انسان ریشه دارد، لااقل می‌توان ادعا کرد که همراه خلقت انسان در عالم خاکی مطرح بوده است. عده‌ای رعایت حجاب و پوشش اسلامی در ورزش را مانع حضور زنان در اجتماع تلقی می‌کنند و مدعی‌اند که رعایت حجاب برای بانوان دست‌وپاگیر است و مانع فعالیت‌های آن‌ها در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی می‌شود و از این ناحیه آسیب‌های اقتصادی به جامعه وارد می‌کند و پیامدهای روحی و روانی برای بانوان به ارمغان می‌آورد. بنابراین اگر مسئولان ورزش کشور برای رسیدن به ارزش‌های دینی حجاب و عفاف در امر ورزش برنامه‌ریزی داشته باشند، مرحله درک ضرورت درست پیموده می‌شود. هنگامی که مدیران فدراسیون‌ها و بخش‌ها و سازمان‌های وابسته همان دغدغه‌ها و اندیشه‌ها را داشته باشند، خانواده دولت با همین نگاه ارزش‌مدارانه به مسائل جامعه می‌نگرد و ضرورت نهادینه‌سازی حجاب و عفاف در ورزش و گسترش باور حجاب در ورزش را درک خواهد کرد و برنامه‌های علمی و عملی را در همین زمینه به کار خواهند بست. در این میان، یافتن عوامل بدحجابی در ورزش و بی‌توجهی به عفت عمومی و نیز عواملی که جامعه را از الگوی جامعه دینی دور می‌کند و تحلیل آن‌ها برای برنامه‌ریزی در بخش‌های دیگر، در درک ضرورت پرداختن به مباحث مربوط به نهادینه‌سازی و گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، نقشی مهم دارد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله از دانشگاه تبریز برای حمایت مالی از این پژوهش در قالب طرح پژوهشی قدردانی می‌کنند.

منابع

- [۱] احسانی، محمد و همکاران (۱۳۸۸). «نقش ورزش حرفه‌ای در رشد و بسط ورزش زنان مسلمان»، نشریه پژوهش در علوم ورزشی، ش ۲۲، ص ۱۵۳-۱۷۱.
- [۲] انجمن جامعه‌شناسی ایران (۱۳۸۷). گزارش نشست گروه جامعه‌شناسی ورزش، آسیب‌شناسی توسعه و ورزش در کشور. <http://www.isa.org.ir>
- [۳] پسندیده، عباس (۱۳۸۳). پژوهشی در فرهنگ حیا، ری: دارالحدیث.
- [۴] تجاری، فرشاد و همکاران (۱۳۹۴). تأثیر عوامل مختلف بر تنظیم رفتار ورزشی زنان شرکت‌کننده در فعالیت‌های تفریحی و ورزشی، پژوهش در علوم ورزشی، همایش ملی تفریحات ورزشی شهرداری تهران.
- [۵] جباری، نادر؛ فرهمند، علی؛ فراهانی، زهرا (۱۳۹۴). بررسی نقش نظام آموزشی در نهادینه‌سازی حجاب، اولین کنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران، تهران: انجمن علمی توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین، https://www.civilica.com/Paper-EPCONF01-EPCONF01_234.html
- [۶] حسینی‌دوست، سید مرتضی (۱۳۸۰). «بررسی نگرش دانشجویان دانشگاه علامه طباطبایی نسبت به پوشش زنان و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی.
- [۷] حمیدی، مهرداد (۱۳۷۵). مدیریت سازمان‌های ورزشی، چ ۲، تهران: دانشگاه پیام نور.
- [۸] خوشگویان فرد، علیرضا؛ زرگر، طیبه؛ تجاری، فرشاد (۱۳۸۸). «شناسایی نگرش بانوان ورزشکار نسبت به حجاب در ورزش به کمک روش کیو»، دوفصل‌نامه تخصصی اسلام و علوم اجتماعی، شماره ۱، سال اول بهار و تابستان ۱۳۸۸، ص ۱۲۵-۱۳۶.
- [۹] ستاد مطالعات و تحقیقات اجتماعی دفتر امور اجتماعی (۱۳۷۱). بررسی ناهمسازی برخی از بانوان تهرانی نسبت به رعایت پوشش اسلامی، طرح پژوهشی، استانداری تهران.
- [۱۰] سلیمانی بیله سوار، رحمان؛ اسدی، ملیحه؛ عباسی، سودابه (۱۳۹۴). اهمیت و ضرورت عفاف و حجاب در جامعه اسلامی، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی، مؤسسه آموزش عالی مهر اروند، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، https://www.civilica.com/Paper-EPSCONF02-EPSCONF02_0229.html
- [۱۱] شارع‌پور، محمود؛ تقوی، سیده زینب؛ محمدی، مهدی (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر گرایش به حجاب (مطالعه موردی: دانشجویان دختر دانشگاه مازندران)، فصل‌نامه تحقیقات فرهنگی ایران، س ۵، ش ۳، ص ۱-۲۹.

- [۱۲] صادقیان، الهام؛ ساجدی، علی محمد (۱۳۹۴). فلسفه حجاب و عفاف در اسلام و رابطه آن با سلامت روان در زندگی فردی و اجتماعی، اولین همایش ملی اسلام و سلامت روان.
- [۱۳] عبدالهی، داوود (۱۳۹۲). «عوامل بی‌رغبتی دختران نسبت به شرکت در فعالیت‌های ورزشی»، پژوهش‌نامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی، س ۹، ش ۱۷، بهار و تابستان، ص ۲۷-۴۶.
- [۱۴] غروی نائینی، نهله؛ عامریف، وحیده (۱۳۸۶). «پویشی در معنا و مفهوم حجاب»، فصل‌نامه شورای فرهنگی زنان، ش ۳۶، ص ۱۱۳-۱۳۷.
- [۱۵] فتحی، سروش (۱۳۸۸). «تبیین جامعه‌شناختی مشارکت ورزشی دانشجویان»، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، س ۳، ش ۴، ص ۱۴۵-۱۷۱.
- [۱۶] قاسمی، زهرا؛ قاسمیان، محمدرضا (۱۳۹۴). نقش عفاف در ارتقای عزت و کرامت زنان در خانواده و جامعه برمبنای قرآن کریم، سیره و اندیشه‌های اهل بیت (ع)، اولین همایش ملی اسلام و سلامت روان.
- [۱۷] کرمانشاهیان، ام‌البنین (۱۳۷۷). «گرایش به حجاب و برداشت آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی شهر تهران و علل و عوامل جامعه‌شناختی آن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه الزهرا.
- [۱۸] محجوب، محبوبه (۱۳۸۹). «حجاب»، نشریه پژوهه، پژوهشکده باقرالعلوم. <http://pajoohe.ir>
- [۱۹] مطهری، مرتضی (۱۳۸۳). مسئله حجاب، تهران: صدرا.
- [۲۰] ملکی، فرزاد؛ حیدری‌نژاد، صدیقه و همکاران (۱۳۹۰). «شناسایی عوامل مؤثر بر گرایش یا عدم گرایش شهروندان اهوازی به ورزش»، همایش ملی تفریحات ورزشی شهرداری تهران، ص ۲۰۶-۲۰۳.
- [۲۱] مهدی‌زاده، حسین (۱۳۸۷). حجاب‌شناسی؛ چالش‌ها و کاوش‌های جدید، قم: مرکز مدیریت حوزه علمیه قم.
- [۲۲] هنری، حبیب (۱۳۹۰). «طراحی مدل معادلات ساختاری سرمایه اجتماعی و مدیریت دانش در سازمان‌های ورزشی»، پژوهش‌های مدیریت ورزشی و علوم حرکتی، س اول، ش اول، ص ۸۵-۱۰۵.
- [23] Bayat, Asef, (2007). "Comparative studies of south Asia, Africa and the Middle East". *Journal information*. Vol. 27. PP 160-172.
- [24] Maddy, bruse. (2000). "Woman, Islam, and the Moroccan State: The Struggle over the Personal States Law". *Journal of Democracy*, vol. 13, no.4. PP 24-32.
- [25] Nakamura, Yuka (2002). "Beyond the Hijab: Female Muslims and Physical Activity". *Women in Sport & Physical Activity Journal*.
- [26] Robinson, T., B. Gustafson, & M. Popovich. (2008). "Perceptions of Negative Stereotypes of Older People in Magazine Advertisements: Comparing the Perceptions of Older Adults and College Students". *Ageing & Society*, 28. PP 233-251.
- [27] Shawgo, Kaitlin. (2007). *Decision to Wear Hijab Complicated for some Indiana University Students*. The America's Intelligence Wire. 18-JAN-07. online.
- [28] Smith, Matthew J. (2008). "Hijab Opponents", *Spectator of Journal*, 28-JUN-08. Online.